

INKLYUZIV TA'LIM JARAYONIDA MAKTABGACHA VA BOSHLANG'ICH TA'LIM PEDAGOGLARINING HAMKORLIK ISHLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Rasuleva Dildora Yadgarovna

Xalqaro Nordik Universiteti magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10996629>

Annotatsiya. Ushbu maqolada yurtimizda joriy qilinayotgan yangi ta'lim tizimi ya'ni inklyuziv ta'lim tizimining takomillashuvi va bu ta'lim tizimini rivojlantirish maqsadida yangi qaror va farmonlar qabul qilinib, vazifalar yuklatilganligi, va bu ta'lim tizimi maktabgacha ta'lim tashkilotlarida hamda umumta'lim maktablarida joriy qilinganligi hamda ushbu ta'lim tashkilotlarda faoliyat yurutuvchi pedagoglarning o'zaro hamkorlik ishlarini integratsiya qilish muhimligi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, inklyuziya, integratsiya, alohida ta'limga ega bolalar, individual qobiliyatlar, kuchli va zaif tomonlari, kompetensiya, usullar.

IMPROVING THE COOPERATION OF PRESCHOOL AND PRIMARY EDUCATION PEDAGOGUES IN THE PROCESS OF INCLUSIVE EDUCATION

Abstract. In this article, the new educational system introduced in our country, that is, the improvement of the inclusive education system, and new decisions and decrees have been adopted and assigned tasks in order to develop this educational system, and this educational system is used in preschool educational organizations and in general. it is introduced in educational schools and the importance of integrating the work of pedagogues working in these educational organizations.

Key words: inclusive education, inclusion, integration, children with special education, individual abilities, strengths and weaknesses, competence, methods.

УЛУЧШЕНИЕ СОТРУДНИЧЕСТВА ПЕДАГОГОВ ДОШКОЛЬНОГО И НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ПРОЦЕССЕ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. В данной статье введена новая система образования, т.е. совершенствование системы инклюзивного образования, приняты новые решения и постановления и поставлены задачи по развитию этой системы образования, а также эта образовательная система реализуется в дошкольном образовании. организаций и в общеобразовательных школах и важность интеграции работы педагогов, работающих в этих образовательных организациях.

Ключевые слова: инклюзивное образование, инклюзия, интеграция, дети со специальным образованием, индивидуальные способности, сильные и слабые стороны, компетентность, методы.

KIRISH

Jahon miqyosida juda ko'plab davlatlarda inklyuziv ta'lim tizimini joriy qilish borasida amaliy tajribalar olib borilmoqda. Horijiy manbalarni tizimli tahlil qilish asosida inklyuziya g'oyasini amalga oshirishda nazariy va amaliy tajriba ko'p bo'lgan mamlakatlarda inklyuziv ta'limni rivojlantirishning hozirgi holati va tendensiyalari aniqlangan. Germaniya, Buyuk Britaniya, Daniya, Italiya, Shvetsiya va Amerika Qo'shma Shtatlari va dunyoning boshqa mamlakatlaridagi ta'lim tizimini takomillashtirishga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Buyuk Britaniya, Daniya, Koreya,

Yaponiya, Avstraliya kabi bir qator mamlakatlarda maktab turini tanlash qonun tomonidan belgilanadi, ota-onalar esa ta'lim turini tanlashni yozma ravishda tasdiqlashi, ayrim hollarda asoslab berishlari lozim, deb topilgan. 1979 yilda Germaniyada ta'lim to'g'risidagi majlis qatnashchilari tomonidan maxsus ehtiyojli bolalarni integrasiya ta'lim tizimida o'qitish konsepsiyasi ishlab chiqildi. Bu konsepsiyada integrasiyaning xilma xilligi va uning mazmun-mohiyati yoritib berildi. B.L.Puzanov va Yu.A.Kostenkova yozishlaricha 80 yillarga kelib Germaniya ta'lim tizimida integrasiyalashning yangicha talqini o'quv materialini o'quvchilar imkoniyatlariga moslashtirish ishlari amalga oshirila boshladi. Shvetsariya rivojlanishida nuqsoni mavjud bolalar ta'limining asosiy qismini ommaviy maktabda olishlarini ko'zda tutuvchi dastur mavjud.

O'qituvchilar to'rt kishidan ommaviy maktabning uchta o'qituvchisi va imkoniyati cheklangan bolalar bilan ishlash bo'yicha maxsus tayyorgarlikka ega bitta o'qituvchidan iborat guruh faoliyat ko'rsatadi. Maktab ma'muriyati uch oyda bir marotaba ta'lim psixologiyasi doirasidagi mutaxassislar bilan bir marta uchrashib, zarur tadbirlar va ota-onalar bilan uchrashuvlar borasida maslahatlashib oladilar. Bunday yondashuv, o'qituvchi mehnatini samaradorligini oshirish, integrasiya sinflarida ta'lim metodlarini qo'llashda muhim omildir.

Hozirgi kunda ko'plab davlatlar qatori O'zbekistonda alohida ta'limga ehtiyoji bo'lgan bolalarning ta'lim va tarbiya olishlari hamda ularning haq-huquqlari qonun hujjatlari bilan mustahkamlanib va himoya qilinmoqda.

Yangi O'zbekistonda 2023-yil 30-aprel kunida o'tkazilgan O'zbekiston Respublikasi referendumida umumxalq ovoz berish orqali qabul qilingan yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 9-bob 50-moddasida "Ta'lim tashkilotlarida alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalar uchun inklyuziv ta'lim va tarbiya ta'minlanadi" deb belgilb qo'yildi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 29 apreldagi PF-5712-son Farmoni bilan tasdiqlangan O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish kontsepsiyasida alohida ta'limga ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ko'rsatiladigan ta'lim xizmatlari sifatini yaxshilashning bir qancha chora-tadbirlarini amalga oshirish bo'yicha vazifalar belgilandi.

Xalq ta'limi tizimida jismoniy yoki psixik rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar uchun 86 ta ixtisoslashtirilgan maktab va 21 ta maktab-internat mavjudligi, ularda 20 610 nafar bola ta'lim olishi qayd etilgan bo'lib, shuningdek jismoniy yoki psixik rivojlanishida nuqsoni bo'lgan va uzoq muddatli davolanishga muhtoj 13437 nafar bolalar uyda ta'lim olayotganliklari alohida ko'rsatilib o'tilgan.

Respublikamizda 2020 yil 13 oktyabrda qabul qilingan «Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi prezident qarorining 1-ilovasida 2020 - 2025-yillarda xalq ta'limi tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish Konsepsiyasining 2-bobi 3 bandida "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni sog'lom bolalar qatorida umumta'lim maktablarida o'qitish amaliyotini rivojlantirish maqsadida ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalarida ta'lim olayotgan o'quvchilarning umumta'lim maktablariga integratsiyalashuvi tajribasi qo'llanilishi natijasida so'ngi yillarda 500 nafarga yaqin alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilar umumiy o'rta ta'lim maktablariga qaytarilganligi va hozirgi kunda 3,2 mingdan ortiq umumiy o'rta ta'lim maktablarida 13 ming nafarga yaqin o'quvchilar inklyuziv ta'lim bilan qamrab olinganligi "ko'rsatib o'tilgan".

ADABIYOTLAR SHARHI

Uzluksiz ta'lim jarayonida inklyuziv ta'lim texnologiyalarini joriy etish bo'yicha tadqiqotchi olimlar С.Н. Германовна , Е. В. Кетриш, Э.Федюшина, Д.Ю. Скрыбина Я.Е.Корлякова olib borgan tadqiqot ishlarida horijdagi inklyuziv ta'lim jarayonlari hamda pedagoglarni tayyorlash haqida o'z fikrlarini bildirishgan. Л.Бутабаева, А. Умирбекова, С. Исмагулова, А. Жусип tomonidan olib borilgan tadqiqot ishida pedagoglarning refleksiya-sini keng yoritib berilgan. Л.Антонова, Л.В.Желнакова, Б.П.Пузанов, Н.П.Коняева, Б.Б.Горскин, Е. Ю. Головинская inklyuziv ta'limning ijtimoiy hayotdagi metodologik jihatlari tadqiqot ishlarida keng yoritilgan.

O'zbek taqqiqotchilari D.S.Qaxarova inklyuziv ta'limning pedagogik-psixologik jihatlari takomillashtirishni , F.U.Qodirova,D.A.Pulatova tomonidan inklyuziv ta'lim fani bo'yicha o'quv-metodik qo'llanmalar ishlab chiqilgan. A.T.G'aniyevaning ilmiy maqolasida inklyuziv ta'limni horijda rivojlanishini yoritib berilgan. .M.Yusupova boshlang'ich sinf o'qituvchisining inklyuziv ta'limdagi tutgan o'rni haqida fikr bildirgan. G.S Xoldarova, F.U.Qodirova,SH.Z.Matupaeva, inklyuziv ta'lim jarayonidagi muammo va yechmlarini o'rganishdagi fikrlari qayd etilgan. Horijiy davlatlardagi inklyuziv ta'lim bo'yicha tadqiqot ishlarini olib boruvchi H.Warming, J.Linda, Melike Yozgatli, L.Trofin, A. Gremalschi, V. Cojocar, I. Lonean, S.Velea, M.Lefter, V. Strat, Stephen Roche inklyuziv ta'lim texnologiyalari hamda o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalari haqidagi qarashlarini bayon etishgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Alohida ta'limga ehtiyoji bo'lgan bolalar oiladan, maktabgacha ta'lim tashkilotlaridan, ko'ptarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkilotlaridan kerakli hujjatlar asosida umumta'lim maktablarining boshlang'ich sinfida o'qishi belgilanadi. Ko'ptarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkiloti pedagoglari bu bolalar bilan olib borilgan ta'limiy, tarbiyaviy, korreksion ishlar, qo'llanilgan metodlar bola tashkilotda bo'lgan vaqtda amalga oshirilgan bo'ladi. Bolaning kuchli va zaif tomonlari o'rganilib, ularning bilim, ko'nikma va malakalarini rivojlantirishda alohida yondashuv asosida ta'lim, tarbiya jarayonlari to'g'ri va samarali tashkil etish uchun pedagoglarning o'zaro hamkorligi asosida aniq maqsadlar belgilab olinadi.

NATIJALAR

Uzluksiz ta'lim jarayonida inklyuziv ta'lim uzviyligini ta'minlash texnologiyasining ilmiy -nazariy jihatdan asoslash, tahlil qilish, umumlashtirishda maktabgacha ta'lim tashkiloti va boshlang'ich sinf pedagoglarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda o'zaro hamkorlik ishlarining to'g'ri va samarali yo'lga qo'yilishi, bo'lajak 1-sinf o'quvchilarining ota-onalar bilan hamkorlik ishlarini tashkillashtirish hamda rahbariyat tomonidan bunga yetarlicha shart-sharoitlarni yaratilishi mavzu yuzasidan qo'yilgan maqsadlarga erishilishiga olib keladi.

XULOSA VA MUNOZARA

Maktabgacha va boshlang'ich ta'limda inklyuziv ta'lim uzviyligini ta'minlashda hamkorlik ishlarini yo'lga qo'yish kerak. O'qituvchilar uchun hamkorlik va o'zaro fikr almashish muhim sanaladi. Maktabgacha ta'lim tashkiloti pedagoglari hamda boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi o'z faoliyatini tizimli baholab borishi, malakasini muntazam oshirishi, alohida ta'lim ehtiyojlari bor bolalarda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ular bilan olib borilgan ta'limiy, tarbiyaviy, korreksion

ishlar, jarayonlarni tashkil etishda qo'llanilgan usullar, vositalar qanday samara berishini kuzatishi, tahlil qilish, ish rejalarini tuzish, maqsad va vazifalarni belgilab olishlari pirovardda, tarbiyalanuvchilar va o'quvchilar bilan til topishda, ularning imkoniyatlarini inobatga olishga har taraflama yordam beradi. Alohida ta'limga ehtiyojli bolalar ta'limi uchun psixologik-pedagogik yordamni yaratish uchun mutaxassislar bilan o'zaro aloqada bo'lish, interfaol texnologiyalar yordamida yanda rivojlantirish o'qitishning moslashuvchan shakllariga, interfaol o'qitish uslublariga ega bo'lishi zarurdir. Psixologik-pedagogik qo'llab quvvatlashda pedagog alohida ta'limga ega bo'lgan bolalarning qobiliyatini yanada rivojlantirishga, bolaning hissiy barqarorligini nazorat qilishni o'z oldiga maqsad qilib olishi va muammolarni vaqtida aniqlab, birgalikda hal qilish, keng qamrovli maktab va maktabgacha ta'lim tashkiloti o'rtasida hamkorlik ishlarini yanada rivojlantirilishni talab qiladi

Inklyuziv ta'lim jarayonida alohida ta'limga ega bolalarning ijtimoiy hayotga moslashtirishga yo'naltirilgan umumta'lim jarayonini tizimli, maqsadli hamda to'g'ri tashkil etish uzluksiz ta'limda faoliyat yurituvchi pedagoglarning kasbiy, shaxsiy, kommunikativ kompetensiyalarini rivojlanganligiga va tajribasiga bog'liqdir.

REFERENCES

1. Н.Г.Сигал: Современное состояние и тенденции развития инклюзивного образования за рубежом Казань – 2016
2. Б.П.Пузанов, Н.П.Коняева, Б.Б.Горский и др.:Обучение детей с нарушениями интеллектуального развития :О-2 Олигофренопедагогика): учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений /
3. Б.П.Пузанова. – 4-е изд., стер. – М: Издательский центр «Акаде-
4. мия», 2008
5. А.Т.Г'aniyeva: Ta'lim tizimida inklyuziv ta'limni samaradorligini oshirishning o'zbekiston va xorijiy ta'lim tajribasi
6. D.Ya.Rasuleva;To'plam 7.06.2023 -14-47.pdf Uzluksiz ta'lim jarayonida inklyuziv ta'lim uzviyligini ta'minlash tamoyillari Toshkent-2023
7. Ture Yonsson. Inklyuziv ta'lim. Toshkent -2003.
8. https://spravochnick.ru/pedagogika/inklyuzivnoe_obrazovanie/
9. <https://uza.uz/oz/posts/inklyuziv-ta-lim-barcha-uchun-teng-va-bir-xil-imkoniyatlar-21-09-2016>
10. <https://yuz.uz/uz/news/inklyuziv-talim-rivojiga-talab-ham-ehtiyoj-ham-ortmoqda>
11. https://www.norma.uz/oz/qonunchilikdayangi/bolalar_uchun_inklyuziv_talim_qanday_tashkil_etiladi